

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМУ АНТИКРИЗОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ У 2008—2009 РОКАХ

Затяжний комплексний характер глобальної фінансово-економічної кризи, яка стала найбільшим економічним потрясінням у світі за останні 60 років, вимагає удосконалення механізмів управління національною економікою та реформування системи міжнародного регулювання. Аналіз світових тенденцій антикризового регулювання свідчить про те, що формування передумов глобальної кризи пов'язується з макроекономічними та фінансовими дисбалансами.

На початковому етапі антикризового регулювання ці дисбаланси розглядались як прояв вад ринкового саморегулювання та надмірної лібералізації економіки. Внаслідок виникнення кризових явищ на фінансовому ринку зусилля урядів провідних країн світу були спрямовані на підвищення прозорості функціонування та ефективності державного регулювання фінансового сектору, запобігання банкрутству крупних фінансових установ, засудження протекціоністських дій (які стали результатом швидкого реагування окремих країн на істотне погіршення платіжного балансу) та контроль за міжнародними потоками капіталу [1]. При цьому, експертами наголошувалось на необхідності активного втручання держави у розвиток економіки та більш рішучого використання інструментів дискреційної фіскальної політики. Фіскальна експансія у формі зниження податкового навантаження, збільшення державних видатків на інвестиційні проекти та соціальні виплати доповнювалась стимулювальною монетарною політикою, спрямованою на підтримку ліквідності шляхом зниження облікових ставок та придбання «токсичних» активів крупних фінансових установ.

Розгортання кризових явищ та їхнє поширення на реальний сектор економіки незважаючи на значні фінансові вливання, поставило під сумнів ефективність антикризових програм (Полсона, Брауна, Медведєва, Саркозі, Обама) та підняло проблему довіри населення до дій урядів, що вкупі з неспроможністю окремих країн (Ісландія, Угорщина, Україна та ін.) пригальмувати негативні тенденції змусило розглядати питання реформування та підвищення рівня капіталізації провідних міжнародних фінансових

організацій з метою надання допомоги цим країнам [2]. Унаслідок безпрецедентних фінансових заходів урядам провідних країн світу вдалося загальмувати економічне падіння та отримати перші ознаки пошвавлення у другій половині 2009 року. При цьому, ціною економічного відновлення більшості як розвинених країн, так і країн, що розвиваються, стало істотне зменшення міжнародних резервів центральних банків і погіршення стану державних фінансів внаслідок швидкого нагромадження бюджетного дефіциту та зростання державного боргу (у тому числі, за рахунок «одержавлення» частини корпоративного боргу).

Означені тенденції змусили лідерів провідних країн світу на Світовому економічному форумі у м. Давос (27 січня 2010 р.) підняти питання провалів державного антикризового регулювання (у тому числі, у контексті «ціни» та результативності антикризових заходів) та необхідності впровадження механізмів публічно-приватного партнерства для ефективної реалізації нових бізнес-моделей, реформування національних та наднаціональних регулятивних органів [3]. Особливого значення у контексті перепланування механізму фінансового регулювання учасники форуму надали необхідності формування системи раннього попередження коливань, ключовими параметрами якої мають бути інформаційне забезпечення, транспарентність та відповідальність.

У 2009 р. показники економічної динаміки України щодо скорочення обсягів ВВП, промислового виробництва, інвестиційної діяльності, роздрібною торгівлі, зовнішньої торгівлі, а також зростання інфляції були найгіршими порівняно з іншими країнами СНД (у Вірменії лише скорочення реального ВВП було більшим, ніж в Україні) [4]. Отже, різке погіршення основних макроекономічних показників в Україні може пояснюватись високим ступенем вразливості та залежності національної економіки від зовнішньої економічної кон'юнктури, накопиченими макроекономічними та фінансовими дисбалансами, а також неефективними діями уряду, спрямованими на запобігання фінансово-економічній кризі та подолання її наслідків. Про неефективність антикризового регулювання зокрема, свідчить той факт, що офіційний дефіцит зведеного бюджету вдалося втримати на рівні 22,0 млрд грн лише завдяки тотальному скороченню обсягів фінансування видатків (реальне скорочення становить майже 15,0 %) та маніпулюванню з бюджетною статистикою. Якщо врахувати 49,8 млрд грн, витрачених на рекапіталізацію банківської системи та поповнення статутних фондів державних підприємств, невраховані в дефіциті

15,6 млрд грн отриманої додаткової квоти СПЗ від МВФ, 16,9 млрд грн невідшкодованого у встановлені терміни ПДВ, 12,0 млрд грн переplat з податків і зборів, то фактичний дефіцит становить 116,3 млрд грн, що становить майже 13,0 % ВВП (дефіцит бюджету на рівні понад 12,0 % востаннє Україна отримувала у 1993 році) [5].

На думку міжнародних експертів, успішність окремих країн у протистоянні з фінансово-економічною кризою визначали такі чинники, як структурні характеристики економіки, якість макро-економічної політики, якість інститутів, режим курсоутворення [6].

Отже, більш успішно кризі протистояли крупні економіки з диверсифікованою виробничою базою. Серед таких країн найкращим прикладом є Польща, яка характеризується потужним виробничим потенціалом та диверсифікованим експортним сектором. Водночас, країни, що здійснювали необґрунтовану бюджетно-податкову політику (Угорщина, Румунія) зазнали більш відчутних втрат. Окремих країнам з ефективною системою нагляду вдалося уникнути надмірних диспропорцій у формуванні активів та пасивів (Чеська Республіка). Режим курсоутворення був найменш впливовим чинником, оскільки серед країн, що найбільше постраждали від фінансово-економічної кризи, були як країни з фіксованим режимом обмінного курсу (країни Балтії, Болгарія), так і з гнучким (Україна, Угорщина, Румунія). При цьому, режим фіксованого обмінного курсу значно обмежив ефективність антикризових заходів у зазначених країнах.

Оцінюючи результати антикризового регулювання необхідно переглянути засади розробки та реалізації макроекономічної політики з огляду на забезпечення її відповідності особливим умовам певних країн — розробники макроекономічної політики мають не лише опікуватись підтримкою ВВП на рівні близькому до потенційного та забезпеченням низьких стабільних темпів інфляції, а й приділяти також увагу структурі виробництва, динаміці цін на активи, левериджу різних економічних агентів тощо.

Література

1. Декларація Саміту G20 у Вашингтоні 15 листопада 2008 р. — [Електронний ресурс]. — Доступно з: http://www.g20.org/Documents/g20_summit_declaration.pdf
2. Декларація Саміту G20 у Лондоні 1 квітня 2009 р. — [Електронний ресурс]. — Доступно з: <http://www.londonsummit.gov.uk/en/summit-aims/summit-communicue/>

3. What Must the G20 Do to Get the World Economy Back on Track? — [Електронний ресурс]. — Доступно з: http://www.weforum.org/pdf/AnnualReport/2009/back_on_track.htm

4. Основные макроэкономические показатели стран СНГ (январь-сентябрь 2009 в % к январю-сентябрю 2008). — [Електронний ресурс]. — Доступно з: <http://www.cisstat.com/rus/macro03.htm>

5. Моніторинг фінансово-економічної кризи та антикризового регулювання (підсумки 2009 року). — [Електронний ресурс]. — Доступ: <http://www.openeconomy.at.ua/index/pidsumki1/0-4>

6. Обзор МВФ. Ожидаются неординарные темпы экономического подъема в странах Европы. — [Електронний ресурс]. — Доступно з: http://www.1news.az/economy/banks_n_finance/20100106120724528.html